

ПРАВНИ АСПЕКТИ НА МЕДИАЦИЯТА КАТО СПЕЦИФИЧЕН ПРАВЕН ИНСТИТУТ

Д-р Марияна Ширванян
Съдия в Административен съд – Варна

LEGAL ASPECTS OF THE MEDIATION AS A SPECIFIC LEGAL INSTITUTE

Mariyana Shirvaniyan, PhD
Judge in Varna Administrative Court

Резюме: В доклада е направен анализ на нормативната уредба на процедурата по медиация в аспектите на общата теория на правото. Направени са изводи относно правната същност на разглежданата процедура.

Ключови думи: *медиация, правен институт*

Abstract: The report provides an analysis of the legal framework of the mediation procedure in the aspect of the general theory of law. Conclusions were drawn as to the legal nature of the procedure in question.

Key words: *mediation, law institute*

Doi: <https://doi.org/10.36997/MDPS2022.14>

Въведение

Медиацията е въведена в националното ни законодателство със Закона за медиацията, обн. ДВ, бр.110 от 17.12.2004 г. (ЗМ). Допълнителна регламентация на процедурата по медиация е въведена с издадената от министъра на правосъдието, обн. ДВ, бр. 26 от 27.03.2007 г. Наредба №2 от 15.03.2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от Единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора (Наредба №2). На медиацията като процедура за извънсъдебно решаване на спорове от въвеждането ѝ до настоящия момент са посветени множество научни разработки както с акцент вързана на постигане на съгласие на

страните по конкретен спор и в този аспект ускоряването на провеждането на съдебното производство, така и относно приложимостта ѝ в различни производства – търговски, граждански, наказателни, трудови спорове и др.

За автора темата се явява актуална предвид приетата с решение по т. 20 от Протокол №4/09.02.2021 г. Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет на Република България „Концепция за въвеждане на задължителна съдебна медиация по граждански и търговски дела“ и поставено началото през месец май 2022 г. на проект „Въвеждане на способности за алтернативно разрешаване на спорове в съдебната система в България – пилотно въвеждане на задължителната съдебна медиация; доизграждане на мрежата от съдебни центрове във всички окръжни райони на страната; разработване на стратегия за използване на други алтернативни способности за разрешаване на спорове“.

Целта на доклада е да се анализира медиацията в краткост в аспекта на общата теория на правото и да се очертае нейната правна същност.

Поставената в доклада цел се постига чрез изпълнените на следните **задачи**: 1) направен е обобщен преглед на разпоредбите на Закона за медиацията; 2) на основата на направения нормативен анализ и при съобразяване на достиженията на правната наука, и по-конкретно на научните приноси на проф. Венелин Ганев и проф. д.ю.н. Живко Сталев, са направени конкретни изводи.

Докладът с оглед обема му и поставената цел няма претенции за изчерпателност, схематичен е и отразява представите на автора относно правната природа на медиацията и мястото ѝ в системата на правото на Република България.

Докладът е съобразен със законодателството на Република България към 25.05.2022 г.

Изложение

Съгласно дадената в чл. 1 от Закона за медиацията дефиниция медиацията е уредена като „алтернативен способ за разрешаване на правни и неправни спорове“. Анализът на следващите норми на закона определя следните специфични за медиацията характеристики (списъкът е без претенции за изчерпателност):

- може да се развие както при започнало съдебно производ-

ство, така и при липса на такава;

- не е задължителен етап от съдебното производство;
- доброволна е;
- осъществява се чрез участието на спорещите страни и на медиатор. Медиаторът е лицето, което посредничи на страните за постигане на съгласие по спорните за тях въпроси;
- установени са изисквания към медиатора и е регламентирано правното му положение;
- приключва със споразумение, на което се придава изпълнителна сила чрез одобрението му от съдилищата;
- може да приключи без споразумение;
- страните договарят условията на протичане на медиацията;
- предвидено е провеждането ѝ както за граждански, търговски, трудови, семейни и административни спорове, така и в конкретни случаи, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс.

Процедурата по медиация е разписана в няколко разпоредби на Закона за медиацията и на Наредба №2. От разпоредбите на двата акта могат да се отграничат в обобщен вид следните етапи на процедурата:

Предварителен. Той може да бъде конкретизиран като 1) вземане на решение от страните по спора да се обърнат към медиатор (всяка от тях, за себе си, следва да приеме, че има желание да участва в това производство) или 2) отправяне на предложение от съда или друг от компетентен орган за решаване на спора в процедура по медиация.

Начало. За начало на процедурата се приема 1) денят, в който страните са постигнали изрично съгласие за започване на процедурата или 2) когато не е изразено изрично съгласие – денят на първата среща на всички участници с медиатора.

Подготвителен етап. Медиаторът/медиаторите (в случаите, в които участват повече от един медиатори) има/имат следните задължения:

- да се свърже/свържат със страната/страните по спора и да ги уведомят за постъпилото предложение за медиация (Тянкова 2019/2020);
- да информира/информират страните за същността на медиацията;
- да изиска/изискат писменото или устното съгласие на страни-

те за участие в процедурата по медиация;

- да посочи/посочат на страните всички обстоятелства, които могат да породят в страните основателни съмнения в неговата/тяхната неутралност и безпристрастност;

- да подпише/подпишат декларация за безпристрастност;

- да представи/представят на страните по спора декларацията за безпристрастност;

- да посочи/посочат на страните условията за заплащане на труда му/им;

- страните да приемат условията на медиатора/медиаторите за заплащане на труда му/им.

Същински етап (Преговори). В този етап от процедурата медиаторът/медиаторите имат задължение:

- да участва/участват в изясняването на същността на спора;

- да участва/участват в уточняването на взаимноприемливи за страните варианти на решения;

- да спомогне/спомогнат за очертаване на възможната рамка на споразумението между страните;

- да насрочва/насрочват както срещи с всички участващи в процедурата по медиация страни, така и отделни срещи с всяка от страните при зачитането на равните им права на участие в процедурата;

- да спре/спрат процедурата по медиация при наличие на законните условия за това.

Заключителен етап. Медиаторът/медиаторите имат задължение да прекрати/прекратят процедурата по медиация при наличие на предпоставките на чл. 15 от Закона за медиацията. Прекратяването на процедурата може да стане по взаимно съгласие на страните или по отказ на една (или няколко, ако участниците в процедурата са повече от две страни), при смърт на страна или при прекратяване на юридическото лице – страна по спора; както и при подписване на споразумение от страните. Предвидени са форма (устна, писмена и писмена с нотариална заверка на подписите на страните по спора) и съдържание на споразумението. Разписани са в императивна норма в ЗМ реквизити на споразумението, когато е обективизирано в писмена форма – то трябва да съдържа мястото и датата, на която е било постигнато, имената на страните и техните адреси, за какво се съгласяват, името на медиатора, датата начало на процедурата, подписите им и е предвидено негово факултативно съдържание – страните могат

да предвидят отговорност за неизпълнение на уговорените в споразумението задължения. Наличието на задължителните реквизити е условие за действителност и предпоставка за придаването на изпълнителна сила на споразумението.

В закона не са регламентирани:

- начините на комуникация между участниците (как ще бъдат уведомени страните за постъпилото предложение за медиация и за определяне на първата и последващите срещи) – дали по телефон (служебен, домашен, мобилен), на ел. адрес или чрез друга електронна форма на комуникация, чрез пощенски оператор при изпращане на писмо или чрез личен контакт;

- не са разписани изискванията към формата на провеждането на срещите с медиатора (лично/присъствено на място участие на страните и медиатора; възможност за дистанционно/електронно провеждане на преговорите или комбинация между двете, друго);

- времето на провеждането на срещите (напр. всяка седмица по една, всеки ден, през ден, през месеца две срещи, друго) и времетраенето им (един час, два часа с прекъсване от 15, 20 мин., не повече от два часа, друго);

- не са уредени в конкретика правилата за заплащането на труда на медиатора (на час; на среща; от цената на материалния интерес по спора, друго) и допустимо ли е безплатното производство по медиация и в кои случаи (напр. при спорове между лица в изключително затруднено материално положение по подобие на предоставянето на правна помощ), както и как ще се разпределя заплащането (поравно между страните, само от едната страна, от държавата, друго);

- не е регламентиран в конкретика начинът/последователността/формата/, по който страните ще правят искания, ще релевират твърденията си, ще представят доказателства, ще изразяват становища по твърденията и исканията на другите страни в производството. Не е посочено ще се води ли протокол от срещите и какво ще е съдържанието му.

Уреждането на посочените детайли от всяко производство по медиация предвид липсата на нарочна регламентация е предоставено на страните по спора и на медиатора и може да е предмет както на индивидуални договори със съдържание *ad hoc* за конкретната процедура, така и на разписани общи правила за провеждането на процедурите по медиация на конкретния медиатор по спора или на

сдружението на медиаторите, на което е член конкретният медиатор.

От изведената в обобщен вид регламентация се налага извод, че медиацията може да бъде определена:

1. Като динамичен фактически състав (Сталев 1994) – развива се от последователно осъществявани във времето действия на страните и на медиатора по напр., но не изчерпателно – уведомяване на страните по спора за постъпило искане за провеждане на медиация, договаряне на условията за провеждането на медиацията, съгласие относно размера и начина на плащане на възнаграждението на медиатора, формулиране на спорните въпроси, излагане на становища относно начина на разрешаването на спора, постигане на съгласие и подписване на споразумение, одобряване на споразумението от районен съд.

2. Като производство, доколкото представлява от една страна „многоличен фактически състав“ (Сталев 1994), тъй като участват минимум две спорещи страни (в случаите на търговска медиация и при потребителски спорове може да са и повече) и медиатор и от друга страна – всяко действие в процедурата по медиация е източник на процесуални последици, имащи за цел развитието единствено на самото производство и тяхната роля е да подготвят крайния акт, без да имат значение за правните последици, прикрепени към този акт.

3. Като процес, доколкото представлява от една страна производство, но и е „съвкупност от правоотношения“ (Сталев 1994).

4. Като правен институт, регулиращ обособен кръг отношения (Вълчев), състоящ се от „съвкупността от процесуални норми“ (Сталев 1994) и представляващ по същността си предвидената в националния правен ред възможност за извънсъдебно разрешаване на спорове.

Заклучение

От направения анализ се налага извод, че медиацията е уредена като самостоятелен специфичен (разрешаване на споровете, възникнали между лицата доброволно, извънсъдебно в рамките на конкретно разписана в закона процедура) по своите цели институт на процесуалното право с проявление както в гражданския и административния, така и в наказателния процес. Тя е извънсъдебен способ за решаване на спорове, тъй като при провеждането ѝ не участва съдия, а се ръководи от медиатор. Може да бъде етап от съдебното

производство, но може да се развие и самостоятелно.

Особеният предмет на регулиране придава на нормите, регламентиращи медиацията, следните особености:

- Те са процесуални, защото имат за свои адресати, от една страна – лицата, имащи нужда от разрешаване на възникналия между тях спор, и от друга – лице – медиатор, което в случая предвид особения му режим, регламентиран в Закона за медиацията, може да се разглежда като приравнен на орган с държавна власт.

- Методът им на регулиране е метод на равнопоставеност на субектите на правоотношението. Проявява се в използването на договора, както при уреждане на условията на провеждане на процедурата, така и във формата на окончателния акт – споразумение. Този метод се използва в гражданското право и не е характерен за процесуалните разпоредби и именно използването му в процеса по медиация е с оглед спецификата ѝ – да е доброволна и осъществяването ѝ да е изцяло по съгласие на участниците в нея.

От горното следва, че при въвеждането на задължителност на процедурата по медиация за конкретни спорове разпоредбите следва да се формулират по начин, отчитащ, от една страна, метода на регулирането ѝ и от друга – принципа на доброволност на участието в процедурата. В тази връзка се поставя и следният въпрос – въвеждането на задължителност на процедурата по медиация по определени спорове ще бъде ли предпоставка за развитието и приложението на този правен институт или ще го превърне в етап на съдебния процес (задължителен и в този аспект, удължаващ съдебното производство или отлагаш, затрудняващ достъпа до съд).

Използвана литература

1. Вълчев, Д. <http://www.danielvalchev.com/>.
Vülchev, D. <http://www.danielvalchev.com/>.
2. Ганев, В. (1990). Учебник по обща теория на правото. Част първа. София: ДФ „7М ГРАФИК“.
Ganev, V. (1990). Uchebnik po obshta teoriya na pravoto. Chast pŭrva. Sofiya: DF “7M GRAFIK“.
3. Сталев, Ж. (1994). Българско гражданско процесуално право. София: Св. Климент Охридски.
Stalev, Zh. (1994). Bŭlgarsko grazhdansko protsesualno pravoto.

София: Св. Климент Охридски.

4. Тянкова-Тодорова, Я. (2019-2020). Лекционен курс по медиация при проф. Тянкова за ВТУ (https://www.google.com/search?q=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84.%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0&rlz=1C1CHZN_bgBG955BG955&oq=&aqs=chrome.7.69i59i450l8.1044212992j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-).

Тянкова-Тодорова, Я. (2019-2020) Lektsionen kurs po mediatsiya pri prof. Tyankova za VTU (https://www.google.com/search?q=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84.%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0&rlz=1C1CHZN_bgBG955BG955&oq=&aqs=chrome.7.69i59i450l8.1044212992j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8).

За контакти:

Съдия Марияна Ширванян
Административен съд – Варна
E-mail: irgo@abv.bg